

A FA, HA ÉGIG ÉR

Két Marjai Lajos sírt fel az 1890-es években Gyomán. Mindkettőjük közös ősanja Seprényi Sára. Egyiküknek (született 1894-ben), aki naplót írt keserves fronthónapjairól (BUDAPEST, 2018 október), az ükanyja volt. A másiknak (született 1899-ben) a dédanyja. Utóbbinak ma élő utódait sikerült megtalálnom. Sokáig abban a hitben örültem a szerencsémnek, hogy ő volt Doberdo-Isonzónak többszörösen kitüntetett, negyven hónapi frontszolgálattal sújtott, feljegyzéseit ránk hagyó hőse. De hamar kiderült, csupán távoli és névrokonok.

A nagy háború emlékeit idéző naptárunkban az utolsó hónapokra lapozunk. Az 1899-ben született Marjai Lajos 1917 októberében a 101-esekhez, a sárgarigókhöz vonul be Békéscsabán, akárcsak a naplós Lajos. Tizennyolc éves. 1918 februárjában a tartalék csapattestek egyikének katonájaként a csehországi Neuhausban ((ma Jindřichův Hradec) állomásozik. Tudjuk, mert innen ír levelet február 7-én öccsének, Istvánnak, Gyomára. Unokája, Marjai Lilla őrzi a levelezőlapot a fontos üzenettel: „... már nem sokáig teletünk itt (...), megyünk a frontra.”

Március 5-én vagonírozzák be, végrehajtandó a sokadik eredménytelen isonzói-doberdói áttörési kísérletet. A magyar bakák történelmi mézárszékére érve, március 18-án Görznel (Gorizia) keveredik először harcba. Ekkortól fogva a Piavénél vesz részt „több neves ütközetben majd a 48. gy. e.-hez (toborzási központja Nagykanizsa – B. P.) helyeztetett át, ahol géppuskás kiképzésben részesült. Mint ilyen küzdötte végig valamennyi ütközetet az összeomlásig.” Az idézett katonás életrajz forrása a 101-es zászló alatt című, 1934-ben megjelent munka.

Összeállítója a hasonló nevű unoka-unoka-unokaöcsre, az 1894-ben született Marjai Lajosra nem veszteget egyetlen mondatot se, holott ő aztán igazán végigküzdötte a nagy háborút. Egységét – amely gyakorlatilag elfogyott – 1918. március 26-án oszlatják fel, karhatalmi századba osztják be, Sziléziába vezénylik, s ahogy arról néhány mondatban már megemlékeztem az októberben publikált első közleményben, ő is megfordul Neuhausban. November 4-én érkezik haza Gyomára, gyógyult sebesüléseitől eltékozva éppen és egészségesen.

Az ifjabbik Lajos tíz nappal később követi. A 101-esek fentebb idézett emlékkönyvének szövege szerint: az összeomlás után „a visszavonulás alatt súlyosan megbetegedett, Gyomán nyert házi ápolást”.

Seprényi Sára (és Marjai Sándor) Lajos nevű déd-, illetve Lajos nevű ükunokája egymástól minden tekintetben független, életük más-más utakon folytatódik. Naplós Lajos nyomát a húszas évek elejéig követhettem, az ifjabbik Lajosét tovább mesélhetem. Egészen az újabb nagy háborúig, amikor életútja, negyvenhat évesen, tragikus véget ért.

Öt jegenye

Eseménytelen negyedszázad Sára asszony dédunokájának, Marjai Lajosnak a felnőtt élete. Határozott jele van annak, hogy beleszerezett az egyenruhába. Katona maradt 1919 januári leszerelése után is. Horthy nemzeti hadseregében szolgált 1920-21-ben, aztán két évig a csendőrségnél. 1924-ben – az uniformis marad! – Pesten elszegődik villamoskalauznak. Az óbudai kocsiszín lesz az állomáshelye, itt, a közelben, a városi házak egyikében, a Veder és Berend utca sarkán élt feleségével s 1933-ban született fiával, Tiborral.

Asszonyát, Izsó Rozáliát Gyomáról hozta, falujában, 1923 decemberében házasodtak össze – mint azt a BSzKRt kérésére bemutatott, a szegénységi bizonyítvány alapján 1924-ben kiállított anyakönyvi kivonat tanúsítja.

Dr. Marjai Katalintól, a pesti kalauz Marjai unokahúgától tudom: kellett lennie valamiféle fennforgásnak a szegénységi bizonyítvány megszerzése körül. Mert bizony igen jó minőségű huszonnégy hold szántón húzta az igát tanyájuk körül Lajos édesapja (szintén Lajos) hites társával, Gecsei Etelkával együtt.

– A nagymamám 1956 körül, a nagypapa később, a hatvanas években halt meg. Gyerekként – sokat voltam a tanyájukon, ott volt mit enni – nem szerettem Gyomán. Kemény asszony volt Gecsei Etelka. Mi más lett volna! Mind a két család-szemefénye fiát megölték. Apámat, Istvánt s a bátyját, Lajost is. Padlássöprés, vegzálás. Kövér kulákok karikatúráit plakátolták ki a tanácsnál a faliújságon. Megnevezve az egyik hízott paraszt alakjának rajzolata alatt a nagypapát. Inas, magas, hajlott hátú, halálosan fáradt embernek ismertem.

A neuhausi levlapot őrző Marjai Lilla a kalauznak szegődött Lajos unokája. Családjukból elsőként az ő édesapját, Tibort, pontosabban a nevét találtam meg egy régebbi pesti telefonkönyvben. Nyomon vagyok! – gondoltam. A 101-esek már idézett emlékkönyve írja még róla: „Marjai Lajos (artalékos) gyal(ogos) – BSzKRt kalauz, Budapest. 1917 októberében vonult be ezredünkhöz s rövid kiképzés után 1918 elején az olasz fronton küzdő II. zlj-nál nyert beosztást.”

Ezt már tudjuk. S azt is, hogy ezt követően mi történt. 1919 januárjában szerelték le, négy év telvén kikötött a nagy Budapesten, s elszegődött a villamos vasúthoz. Testvére, István – dr. Marjai Katalin édesapja –, a kultuszminisztériumi kishivatalnok a szomszédságában, a közeli városi házak egyik lakásában élt.

„101. ezred! – Fogalomná vált a világháborúban. Fogalomná, mely a hősiességet, önfeláldozó hazafiságot és minden hadierényt magában foglal.”

Ezt írja József királyi herceg Ő Fensége 1928. évben megjelent „A v. cs. és k. 101. gy. e. története” c. könyvünk előszavában.

Ennek a vitéz és hősiességéről közismert, a v. monarchia minden zugában legendás hírű ezrednek volt tagja

Marjai Lajos

Egyalagos

aki nemcsak az 1914–18. világháborúban szent lelkesedéssel teljesítette legjobb honfiai kötelességét, hanem a mai súlyos viszonyok között is a régi 101-es bajtársiasságtól vezérelve lehetővé tette, hogy ezredünk emléke megőrköztet nyerjen.

Adatát a „101-es zászló alatt” című munka 349. oldalán örökítették meg utódaink számára az MRH. számú példányunk jogos tulajdonosa.

Békéscsabán, a világháború kitérésének 20. évfordulóján, 1934 július hó 26-án.

Valamikor a harmincas évek végén döntötték el, hogy beszereznek néhány facsemetét, zöldítendő a világot. A Berend utca partján plántáltak el a síttes homokon öt jegenyét. Mind megeredt. De 1945-re éppen csak hogy mutatkozni kezdett sudár igyekezetük. És 2018-at, a nagy háború centenáriumát már csak egy érte meg közülük. Tülnőve magasan a házakat.

Jelöletlen fejfa Marjai Lajos és szeretett öccse, István emlékeztetének temetőjében.

Lajos atya

István (a kalauz Lajos testvéröccse) 1902-ben született. Kiváló tanuló – a lelkész beszélte rá az édesapját, hogy taníttassa a fiát. El is végezte a békéscsabai gimnáziumot. Meg egy gyorsíró iskolát. Valamikor a húszas évek legelején jött fel Pestre. A kultuszminisztériumban lett irodasegédtsízt. A sorban utolsó, XI. fizetési osztályban.

Az utolsó fizetési osztályban írnokoskodó István (az asztaloknál jobbra, közelebb a pulpitushoz) munka közben

*Kalauz Lajos a feleségével
s a fiával, Tiborral*

Feleségül vette harmincnyolcban a szolnoki úriszabó, Balázs Ferenc lányát, Gizellát. Tíz testvére volt az ifjú asszonynak, de apja vevőköre igazán jól működött, eltartotta a szép nagy családot.

Marjai Istvánéknak is egyetlen gyermekük született, Katalin. Tovább meséli családjá történetét:

– Édesanyám zeneakadémiát végzett operaénekesként csak rövid ideig gyakorolhatta a hivatását. Szó se lehetett arról, hogy „ledér nőként” színpadon ugráljon, vélte idősebb Marjai Lajos, az apósa, de főleg a nagymama, Gecsei Etelka háborgott. Ráadásul katolikus! Mindenáron le is akarták beszélni az apámat, hogy feleségül vegye. De nem sikerült. Édesanyám tíz testvére közül ketten is diplomát szereztek a gimnázium elvégzése után. Laci jogászként dolgozott az angol-magyar banknál, Lajos pap lett, Pest-belvárosi plébános. A Grösz-perben rendszeren meghurcolták. Hét évet kapott szegény. Ötvenhatban szabadult. Felkötötte a vörös cingulust, úgy sétált végig a Váci utcán, körülserglették a hívei. Remek szónok, jó kiállású, vonzó férfi. A nők szerették. Ő is őket. Nem hallgatta el, sőt: nem szerzetesnek álltam, nem fogadtam szüzességet, hangoztatta. Elmondott persze egy-két igen kemény prédikációt, úgyhogy lecsukták újra, 57-ben. Miután elengedték, természetesen nem mehetett vissza Pest első szószékre, Héderváron lett plébános.

Színes életet élt, tarokk, társaság, asszonyok. 1984-ben, hetvennégy évesen halt meg. Ami anyámat illeti, az ének-léssel többet keresett, mint apám a minisztériumban. Templomokban. Többek között a Bazilika vasárnapi miséin. Még a hatvanas évek elején is.

*Marjai Istvánné
kislányával, Kati-val,
Gyomán, anyósa
házájánál*

Egy aranyóra

Negyvenöt februárjában rontottak be az oroszok Óbudára, a Veder utcába.

A férfiakat összeterezték egy utcavégi, u-alakú, nagy földszintes ház udvarán. Malenkij robotra. Hallottak akkor már az asszonyok sok mindent arról, mit is jelent, ha elvisznek valakit dolgozni. Talán soha nem látják többet őket. Édesanyja kézen fogta Katalint, elindultak Istvánért. Az édesapa szabadságáért felkínálták az őrnek szinte egyetlen vagyontárgyukat, Gizella arany karóráját. Ki is hozták a kapuhoz a férjét, aki azonban nem volt hajlandó kilépni a szabadságba, a bátyja, Lajos nélkül. A katona eltette az órát, visszazavarta a többiek közé, Katalinra s az édesanyjára ráfogta a fegyvert, elkergette őket.

A kalauz, Marjai Lajos 1945. február 28-án halt meg vérhasban, a foglyokkal

*Gizella és István esküvői
fotográfiája*

Lajos atya
(középen az
első sorban,
szemüveggel)
– és a Balázs
család (István
az ülő sorban, a
fotó jobb szélén)

éppen akkor Hódmezővásárhelyen állomásozó vagonban. Itt is temették el. Sorsáról a családja, Lillának 1946 nyarán kapták kézhez az értesítést. István haláláról is egy év késéssel értesült Balázs Gizella s a kislánya. Már szovjet földön vánszorgott vele s társaival a szerelvény, március közepét mutatta a naptár, éhen halt.

Marjai Lajos 46 éves volt, István 43.

– Apám sorsa? Nem beszéltünk erről magunk között se. Nem volt ajánlatos. Éltünk a nagy semmiből. Anyám testvérei küldtek nekünk ötven-száz forintokat havonta. Aztán igen nagy protekcióval, sok év után, bérelszámoló lehetett végre édesanyám, fizetésért! a Mechanikai Mérőműszerek Gyárában. Én fogorvosként dolgozom, az unokaöcsém, Lajos fia, Lilla édesapja, Tibor jogot tanult.

Summa cum laude diplomásként egymás után több minisztériumban is kodifikátorként dolgozott – írja édesapjáról Lilla -, nyolcvankettőtől a Tervhivatalban. A rendszerváltás után egy ideig a Pest megyei cégbíróság elnöke volt, nyugdíjba vonulva ügyvédeskedett. Szerette a komolyzenét, az irodalmat, a természetet, a Dunán evezni.

Igazán nem nagy történet a Marjaiaké. De az a magára maradt jegye, ott, a Veder utcában, így, inkognitóban is, az édig ér.

KNER KONTRA HITLER

Kner Izidor, a könyvművész nem politizált. Életrajzírói állítják, távol tartotta magát a közéleti szereplés minden formájától. Csak a szakmájával és a családjával foglalkozott.

Ez a képeslap Marjai István családi dokumentumai között maradt fenn. Bal széle közelében Hitler, jobb szélén Kner, köztük a gyomai nyomdász hitsorsosai állnak. Utóbbiak jiddis és angol nyelvű feliratos táblákkal a kezükben. Amerika igazságérzetére hivatkozunk! Távolítsák el a palesztin hivatalokból a zsidógyűlölőket! – így az angol szöveg. A jiddis mondatok leghosszabbika – Toronyi Zsuzsa fordításában – az angolokat ostorozza: Tiltakozunk az angol hivatalnokok szégyenletes Izrael-politikája miatt. A Kner nyomda vállalt terméke. Keletkezésének körülményeiről semmilyen adatot nem őriz az üzem múzeuma. Egy példányuk nekik is van. A Móra Ferenc Múzeumban, Szegeden fellelhető egy további darab. Ez utóbbit Kner

maga írta, s adta postára, Móra Ferencnek (a dátumbélyegzőn: 1932. NOV. 25.)

Kner életgyakorlata nézőpontjából vizsgálva megmagyarázhatatlan, miért készült s kinek szánták ezt a postai forgalomba is került levelezőlapot.

Csak egyet tehetünk: felülbíráljuk monográfusainak azt az állítását, hogy nem érdekelték a közéleti kérdések. Ha a zsidóság sorsáról volt szó, úgy látszik, mégis. De hogy konkrétan mi történt akkor, 1931-ben vagy 1932-ben ott, „Erec Israelben”, az angol protektorátus területén, aminek híre úgy felkavarta kedélyállapotát, hogy szakított élete hagyományával, olyannyira, hogy ennek üzenetét, nyilván nem csak Mórának, de más számára fontos személyeknek is elküldje, nyilvánosan, postán?

Hát erről megint csak fogalmunk sincs.

KNER KONTRA HITLER!